

บทที่ 2

ฐานะของชาวจีนต่างด้าวในสังคมไทยก่อนรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

2.1 สังคมจีน การอพยพ และการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนต่างด้าวในยุคต้นรัตนโกสินทร์

2.1.1 วิวัฒนาการของชาวจีนในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

หลักฐานทางวัฒนธรรมในการเข้ามาติดต่อสัมพันธ์กันในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของชาวจีน ปรากฏตั้งแต่ในสมัยโลหะ จนถึงสมัยที่ชุมชนต่างๆ กลายเป็นชุมชนนครรัฐประกอบกับแนวความคิดทางการเมืองของจีน ซึ่งยึดถือปรัชญาลัทธิขงจื้อ ถือกำเนิดในยุคร่วมสมัยกับการกำเนิดของพระพุทธศาสนาในอินเดีย จักรวรรดิจีนจึงถือว่าเป็นมหาประเทศแห่งประชาคมรัฐทั้งหลาย ทุกอาณาจักรหรือนครรัฐต่างก็เป็นเสมือนครอบครัว โลกเดียวกัน โดยมีจีนเป็นศูนย์กลางแห่งอารยธรรม ศิลปวิทยาการ ทรัพยากรธรรมชาติ และอาณาจักรต่างๆ ทางตอนใต้เป็นดินแดนที่มีอารยธรรมด้อยกว่าตน ในขณะเดียวกันก็ตระหนักดีว่า ดินแดนทางตอนใต้เหล่านี้ เป็นแหล่งทรัพยากรและของหายากนานาชนิดอันเป็นที่ต้องการของจีนเช่นเดียวกัน ความสัมพันธ์แต่ครั้งโบราณกาลระหว่างจีนและกลุ่มรัฐทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงเกิดขึ้นภายใต้พื้นฐานของความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และมีผลกระทบต่อศิลปวัฒนธรรมในภูมิภาคทางตอนใต้ของจีน ซึ่งภูมิหลังของความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างจีนกับไทยและชาติอื่นๆ ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ถึงแม้ว่าจะมีวิวัฒนาการที่ต่างกัน แต่โดยเนื้อแท้แล้ว ความรู้สึกที่คุ้นเคยในการติดต่อและดำรงอยู่ร่วมกันมาอย่างช้านานนั้นยังได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

2.1.2 การเข้ามาของชาวจีนก่อนสมัยรัตนโกสินทร์

ในสมัยสุโขทัย ได้ปรากฏหลักฐานการเข้ามาในไทยของคณะทูตจีน ซึ่งตรงกับในสมัยราชวงศ์หยวนของจีน (ปี พ.ศ.1749 – 1911) หรือเป็นช่วงสมัยกบฏไต้ฮงมามีอิทธิพลครอบคลุมเหนือจีนแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนสมัยนี้สะท้อนให้เห็นได้จากอิทธิพลที่ปรากฏในศิลปวัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตของชาวสุโขทัย การค้นพบเครื่องเคลือบเซลาดอนหรือสีเขียวใช้กาของจีน เครื่องลายครามสมัยราชวงศ์หยวนและราชวงศ์หมิงอยู่ร่วมกับเครื่องเคลือบสังคโลกไทยตามแหล่งผลิตต่างๆ เป็นจำนวนมากมาย ทำให้สันนิษฐานได้ว่า บรรดาชาวจีนได้เข้ามาประกอบอาชีพเป็นช่างเครื่องเคลือบดินเผา ช่างต่อเรือสำเภา พ่อค้า และได้เข้ามาพำนักอยู่ในไทยอย่างต่อเนื่องหรือถาวรแล้ว

1. วินัย ภู่นำพล, แหล่งที่มาและลักษณะของการเข้ามาของชาวจีนในไทยถึงสมัยอยุธยา, ศิลปวัฒนธรรมไทย-จีนศึกษา, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร : 2532
2. เรื่องเดียวกัน หน้า 46-47

ต่อมาในสมัยอยุธยา ชาวจีนได้หลั่งไหลเข้ามามากขึ้น ชาวจีนในสมัยอยุธยาอาศัยอยู่ทั้งในและนอกกำแพงเมือง ชุมชนชาวจีนในอยุธยาส่วนใหญ่ประกอบด้วยพวกพ่อค้า แต่ก็ยังมีชาวจีนผู้ประกอบอาชีพอื่นๆ อีกด้วย ดังที่ชาวยุโรปได้บันทึกเรื่องราวไว้เป็นหลักฐานว่า มีชาวจีนที่เลี้ยงหมูอยู่ทั่วเมืองและมีชาวจีนที่เป็นช่างฝีมือนานาชาติ ตั้งนิเวศสถานอยู่ในตลาด มีนักแสดงชาวจีนหลายคน เพราะจึงเป็นที่นิยมกันมากในราชสำนักไทย แพทย์ ซึ่งเป็นที่นับถือมากที่สุด ในอยุธยา ก็มาจากเมืองจีน แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า จะมีชาวจีนอาศัยอยู่เฉพาะในตัวเมืองอยุธยาเท่านั้น นับแต่สมัยสุโขทัย ได้มีชุมชนชาวจีนประกอบการค้าอยู่ก่อนแล้วในหลายพื้นที่ เช่นบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน เมืองนครชัยศรี ราชบุรี และเพชรบุรี เป็นต้น¹ การเข้ามาของชาวจีนในสมัยอยุธยา พบว่าส่วนมากเข้ามาเพราะการชักชวนของญาติพี่น้องที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานเดิม การเข้ามาพร้อมการค้าขายทางเรือสำเภา การเข้ามาเพราะเกิดจากการสนับสนุนของทางการจีนเองเพื่อแก้ปัญหาความอดอยากภายในจีนและการเข้ามาเพราะนโยบายของไทยที่แสวงหาผลประโยชน์ทางการค้า

ชาวจีนที่มาตั้งหลักฐานในกรุงศรีอยุธยานั้น บางคนยังเข้ารับราชการเป็นขุนนางไทยและยังใช้ความรู้ความชำนาญของตนประกอบอาชีพต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรรม และรับจ้างในกิจการต่างๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในตอนปลายสมัยอยุธยา² เมื่อใกล้จะเสียกรุงแก่พม่า ชาวจีนที่ทำนกอาศัยอยู่ในประเทศไทยได้มีส่วนร่วมในสงครามป้องกันรักษากรุง ชาวจีนได้ทำการรบอย่างเข้มแข็งโดยตั้งค่ายต้านทานพม่าอยู่ที่คลองสวนพลู ซึ่งกว่าพม่าจะตีค่ายจีนแตกต้องใช้เวลาถึง 5 วันจึงจะสำเร็จ

สมัยกรุงธนบุรี บทบาทของชาวจีนได้ทวีความสำคัญอย่างสูงสุด เพราะผู้ที่ทรงกอบกู้เอกราชได้ด้วยความกล้าหาญเกรี้ยวกราด ในเวลาอันรวดเร็วภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยา คือสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ผู้มีพระราชบุพการีฝ่ายพระราชบิดาเป็นชาวจีน กล่าวคือ พระราชบิดาของพระองค์เป็นนายอากรจีน ชื่อไหฮอง ส่วนพระราชมารดาเป็นไทย ชื่อนางนกเลี้ยง ด้วยเหตุนี้ จึงทรงได้รับการสนับสนุนจากชุมชนชาวจีนในสยาม และได้รับการยอมรับจากบรรดาพลกนิกรชาวไทยในการเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ นับเป็นการผสมผสานความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีนที่สำคัญประการหนึ่ง สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมิได้ทรงถือว่าชาวจีนเป็นคนต่างด้าว และทรงปกครองชาวจีนเสมือนเป็นคนไทย ได้รับสิทธิและผลประโยชน์ดุจดังพลเมืองไทยคนหนึ่ง พร้อมกับสนับสนุนให้ชาวจีนเดินทางเข้ามาอาศัยในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น

1. พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ, สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์, (แปลจาก Chinese Society in Thailand : an Analytical History by G. William Skinner) โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช : 2529
2. วินัย ผู้นำพล, แหล่งที่มาและลักษณะของการเข้ามาของชาวจีนในไทยถึงสมัยอยุธยา, ศิลปวัฒนธรรมไทย - จีน ศึกษา, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร : 2532
3. พันจันทนมาศ (เจิม), ประชุมพงศาวดารภาค 64 พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา (พระนคร : องค์การค้ำของคุรุสภา, 2508) หน้า 407

2.1.3 การเข้ามาของชาวจีนในยุคต้นรัตนโกสินทร์

สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไทยกับจีนมีความสัมพันธ์กันใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างพระบรมมหาราชวังในถิ่นที่อยู่ของชาวจีน และมีพระมหากษัตริย์พระราชทานที่ดินสำหรับชาวจีนเพื่อย้ายไปตั้งบ้านเรือนใหม่ตั้งแต่บริเวณคลองวัดสามปลื้มไปจนถึงคลองวัดลำเพ็ง ในส่วนรายได้หลักของประเทศในสมัยนั้น ชาวจีนได้เข้ามามีส่วนสนับสนุนทั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ด้วยการแต่งลำภาของหลวงไปค้าขายยังต่างประเทศ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการปรับปรุงการจัดเก็บภาษีอากรให้รัดกุม และได้ผลประโยชน์เพิ่มมากขึ้น เกิดภาษีอากรใหม่ๆ ขึ้นหลายประเภท เป็นรายได้หลักของประเทศแทนที่การค้าลำภาหลวง ระบบการเก็บภาษีอากรแบบใหม่นี้ เป็นวิธีการที่ใช้กันอยู่ในจีน จึงปรากฏว่าชาวจีนได้เข้ามามีบทบาทเป็นกลไกของรัฐในการจัดเก็บภาษีอากรเป็นจำนวนมาก โดยเข้ามาประกอบอาชีพรับจ้างในด้านต่างๆ จนถึงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฐานเศรษฐกิจของไทยได้ขยายตัวมากขึ้น สืบเนื่องมาจากอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มประเทศจักรวรรดินิยมที่ส่งผลให้ไทยต้องทำสนธิสัญญาทางการค้ากับต่างประเทศ เปลี่ยนรูปแบบจากเศรษฐกิจที่ยังชีพไปเป็นเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก มีกิจการใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่น โรงสี โรงเลื่อย การขนส่งสินค้าทางทะเล ฯลฯ จึงเป็นเหตุให้มีความต้องการแรงงาน กรรมกรมากขึ้น โดยมีเค้าแก่เป็นผู้ดำเนินการนำกรรมกรชาวจีนเดินทางเข้ามาทำมาหากินยังชีพในไทยเพิ่มมากขึ้น

2.1.4 การอพยพและการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนต่างด้าวในยุคต้นรัตนโกสินทร์

ในประเทศไทยมีชาวจีนอาศัยอยู่ 5 กลุ่มภาษา ซึ่งในแต่ละกลุ่มภาษานั้นมีภูมิลำเนาแตกต่างกัน ดังนี้

- กลุ่มจีนแต้จิ๋ว มาจากตะวันออกเฉียงเหนือของมณฑลกว่างตุง
- กลุ่มจีนฮกเกี้ยน มาจากตอนใต้ของมณฑลฝูเจี้ยน
- กลุ่มจีนไหหลำ มาจากตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะไหหลำ
- กลุ่มจีนกวางตุง มาจากตอนกลางของมณฑลกว่างตุง
- กลุ่มจีนแคะ มาจากตอนเหนือของมณฑลกว่างตุง

จากบันทึกทางประวัติศาสตร์ของไทย ชาวจีนที่เดินทางเข้ามาในไทยสมัยอยุธยาส่วนใหญ่เป็นจีน

1. วิยะดา ทองมิตร, การใช้แรงงานของชาวจีนในสังคมไทย พ.ศ. 2325 – 2453, วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย พ.ศ. 2527, หน้า 10
2. เรื่องเดียวกัน, หน้า 11
3. สุภางศ์ จันทวานิช, แหล่งที่มาและลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนจีนในประเทศไทย : เน้นเฉพาะชาวจีนแต้จิ๋ว, ศิลปวัฒนธรรมไทย-จีนศึกษา, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ.2532, หน้า 62

ออกเกี้ยน มักมีอาชีพรับราชการ แต่หลังสมัยอยุธยาแล้วจะมีชาวจีนแต่จิวอพยพเข้ามาเป็นจำนวนมาก จีนออกเกี้ยนส่วนใหญ่จะอยู่แถบภาคใต้ของไทยในจังหวัดภูเก็ตและระนอง สำหรับจีนแต่จิวอาศัยอยู่มากในกรุงเทพมหานคร ชลบุรี และเมืองชายฝั่งทะเลตะวันออกอื่นๆ

ปัจจัยสำหรับที่ดึงดูดให้ชาวจีนอพยพมาประเทศไทย มีดังนี้

1. มีลู่ทางการทำมาหากินที่สำคัญ คือ การค้าข้าว การค้าเรือสำเภา โดยการซื้อข้าวจากไทยไปขายจีน และขนส่งสินค้าจากจีนมาขายในไทย โดยใช้เรือสำเภาหัวแดง
2. เพื่อนฝูงญาติพี่น้องชักชวนมา ชาวจีนที่อพยพมาประเทศไทยในระยะแรกคิดจะมาอาศัยอยู่เพียงชั่วคราว เดินทางมาเลี้ยงชีพเท่านั้น
3. ชาวจีนที่ออกจากจีนส่วนใหญ่จะเดินทางไปในเครือข่ายของการค้าในภูมิภาคตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 เป็นชาวจีนที่เดินทางออกมาเพื่อต้องการเดินทางไปฮ่องกง จากฮ่องกงไปสิงคโปร์และจากสิงคโปร์เดินทางเข้ามาในไทย ประเทศไทยจึงเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายธุรกิจและอยู่ในเส้นทางเดินเรือของชาวจีนที่ต้องการออกมาค้าขาย
4. สภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 ไทยเริ่มมีนโยบายส่งเสริมการผลิตเพื่อส่งออก แต่เนื่องจากขาดกำลังแรงงาน จึงจำเป็นต้องใช้แรงงานจากภายนอก ดังนั้นการอพยพเข้ามาของชาวจีน จึงเหมาะสมกับความต้องการของสังคมไทยในขณะนั้น นอกจากใช้แรงงานจีนในการผลิตและเพาะปลูกแล้ว ยังใช้เป็นแรงงานในการก่อสร้างสาธารณูปโภคอีกด้วย
5. นโยบายของรัฐบาล เนื่องจากแรงงานไทยมีไม่เพียงพอดังกล่าวมาแล้ว ไทยจึงยินดีต้อนรับชาวจีน

ในสมัยกรุงธนบุรี ชุมชนชาวจีนในพระนครมีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนและค้าขายอยู่ในบริเวณท่าเตียนและพระบรมมหาราชวังในปัจจุบัน ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงย้ายเมืองหลวงจากฝั่งธนบุรีมาอยู่ทางฝั่งพระนคร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ย้ายชุมชนชาวจีนไปอยู่นอกกำแพงพระนครทางตะวันตกเฉียงใต้ บริเวณนี้จึงกลายเป็นชุมชนใหญ่ของชาวจีนที่เรียกว่า "สำเพ็ง" ตั้งแต่บัดนั้นจนกระทั่งปัจจุบัน นอกจากพื้นที่สำเพ็งแล้ว ยังมีชุมชนชาวจีนที่สำคัญอีกหลายแห่ง กล่าวคือ

1. สุภาวงศ์ จันทวานิช, แหล่งที่มาและลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนจีนในประเทศไทย : เน้นเฉพาะชาวจีนแต่จิว, ศิลปวัฒนธรรมไทย-จีนศึกษา, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ.2532, หน้า 67

1. บริเวณตั้งแต่ได้กำแพงพระนคร – ปากคลองผดุงกรุงเกษมด้านใต้บริเวณวัดกัลยาณมิตร

นับว่าเป็นชุมชนใหญ่ที่สุดของชาวจีนในกรุงเทพฯ ซึ่งรวมเอาลำเพ็งไว้ด้วย บริเวณนี้จะมีลักษณะเป็นชุมชนชาวจีนติดต่อกันไปตลอด โดยขนานไประหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาและถนนเจริญกรุงรวมความยาวทั้งสิ้นประมาณ ½ ไมล์ แบ่งเป็นตำบลซึ่งมีกำนันจีนเป็นผู้ควบคุมดูแลในแต่ละท้องที่ได้แก่ชอยบ้านพระยาอิศรานุภาพ, สะพานหิน - ลำเพ็ง, ศาลเจ้าเก่า, กงซีล้ง, วัดสัมพันธวงษาราม, ตรอกเต้า - ลำเพ็ง, ตรอกพระยาไกร, เด็กมิเกย (ริมวัดจักรวรรดิราชาวาส), สะพานยายใจ ถึงโรงกะทะเก่า, ศาลเจ้าแม่ทับทิม, กรอกอาจุม, ตลาดน้อย, กรอกวัดญาณ, ตลาดน้อยกรอกบ้านแกงบวน และเชิงสะพานตลาดน้อย

ลักษณะของชุมชนบริเวณนี้ จะมีถนน 3 สายขนานกันไป คือ ถนนลำเพ็ง เขาวราชและเจริญกรุง รวมทั้งมีชอยต่างๆ เชื่อมระหว่างถนน 3 สายนี้ บริเวณ 2 ฟากถนนจะเป็นร้านค้าติดต่อกันไปบ้างเป็นตึกหรือเป็นห้องแถวไม้ เป็นบริเวณที่มีชาวจีนอาศัยอยู่แออัดมาก

2. เรือนแพบริเวณ 2 ฟังแม่น้ำเจ้าพระยา

ตามบริเวณ 2 ฟังแม่น้ำเจ้าพระยาเรียงรายด้วยเรือนแพ มีระยะทางยาวประมาณ 4-5 ไมล์ ขนาดของเรือนแพเหล่านี้ใกล้เคียงกันมาก คือประมาณ 30-40 ตารางฟุต เป็นเรือนแฝดชั้นเดียว ฝาขัดแตะและหลังคามุงจาก ส่วนใหญ่เป็นเรือนแพที่ทำการค้าขายโดยมีเจ้าของเป็นชาวจีน ลักษณะชุมชนเหล่านี้ปรากฏให้เห็นจนกระทั่งถึงกลางสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งตอนปลายรัชกาลที่ 5 ได้มีการพัฒนาการคมนาคมทางบก มีการตัดถนนสายใหม่เพิ่มขึ้น ชุมชนเหล่านี้จึงย้ายไปอาศัยอยู่ติดตามริมถนนสายใหม่ๆ แทน

3. บริเวณฝั่งธนบุรีริมแม่น้ำเจ้าพระยา

บริเวณนี้อยู่ตรงข้ามกับบริเวณถนนราชวงศ์ตอนตลแม่น้ำ เรียกกันว่า "ฮวยจันล้ง" แปลว่าท่าเรือใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากเรือกลไฟเข้ามาเทียบขนถ่ายสินค้าที่บริเวณนี้มาแต่เดิม บริเวณนี้ไม่แออัดนักส่วนมากเป็นแหล่งผลิตสินค้าและท่าเรือขนส่งสินค้า เช่น โรงสีข้าว โรงปูนขาว ฯลฯ โดยเฉพาะโรงสีข้าวได้ตั้งเรียงรายตามริมแม่น้ำเจ้าพระยาลงมาถึงตอนล่างบริเวณบุคคโล และปากคลองดาวคนองตรงข้ามกับบางคอแหลมฝั่งพระนคร อย่างไรก็ตาม ชุมชนที่หนาแน่นอยู่แถบบางลำภูกลางและคลองสาน ซึ่งเป็นที่อยู่ของเจ้าของกิจการดังกล่าวจึงเป็นแหล่งชุมชนชาวจีนที่ร่ำรวยกว่าลำเพ็ง

1. Samuel J. Smith, "Bangkok Siam, As It Is", Siam Reposition 1 (1869) : p. 107.
2. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 น.1 1/41 คอเรสปอนด์เดนซ์ เรื่องให้พระยาโชฎีกาฯเสรี ส่งบำนาญชี้อำเภอกำนันกรมท่าซ้ายมายังพระกรมพระนครบาลด้วย
3. D.B. Bradley, Bangkok Calendar (Bangkok: American Missionary Association), 1871. P.111-112
4. เสถียร โกเศศ พื้นความหลัง เล่ม 1 พิมพ์ครั้งที่ 2 พระนคร : ศึกษิตสยาม, 2513 หน้า 75

4. บริเวณตลาดพลู

เป็นชุมชนจีนแห่งเดียวที่เห็นได้ชัดทางฝั่งธนบุรีตั้งอยู่ในคลองบางกอกใหญ่ (คลองบางหลวง) ในบริเวณนี้ชาวจีนส่วนหนึ่งตั้งร้านขายของไปในคลอง มักค้าขายประเภทอาหารเป็นส่วนใหญ่¹ นอกจากนี้ยังมีชาวจีนที่ทำสวนพลูอีกจำนวนมาก² เรียกได้ว่าเป็นบริเวณเดียวในกรุงเทพฯ ที่มีชาวจีนทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่

นอกจากบริเวณต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ยังมีชาวจีนกระจัดกระจายอยู่ตามที่ต่างๆ เช่นบริเวณย่านการค้าภายในกำแพงพระนคร – ตอนใต้แถบถนนบำรุงเมือง เพ็ญนคร และแถบบางรัก ย่อนการค้าของชาวตะวันตก ฯลฯ แต่ไม่เด่นชัดเหมือนชุมชนจีนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

2.1.5 สังคมจีนในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ชาวจีน เป็นชาติที่สืบบทบาทสำคัญ และมีส่วนเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ชาติไทยโดยตลอด ในฐานะที่เป็นชาวต่างด้าวที่เข้ามาทำมาหาเลี้ยงชีพในประเทศไทย ชาวจีนจึงมีสภาพเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานหรือประกอบอาชีพนั้นโดยปริยาย ประกอบกับพื้นฐานทั่วไปของชาวจีนซึ่งตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ หรือความผูกพันทางสังคมเป็นหลัก ในหลักดั้งเดิมของการรวมกลุ่มของชาวจีนนั้นเกิดจากความผูกพันในค่านิยมของการยึดถือระบบเครือญาติ และระบบถือคล้ายเป็นเครือญาติเดียวกัน

ในประเทศไทยบทบาทของชาวจีนในฐานะเป็นชนกลุ่มน้อยนั้น เดิมมักจะมุ่งแต่การค้าขายเท่านั้น มีการก่อความไม่สงบขึ้นในบางช่วงของต้นรัตนโกสินทร์ เช่นการนัดหยุดงาน การตั้งสมาคมลับฮั้งฮี้ ก็เนื่องมาจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้อาจเนื่องจากปัจจัยต่างๆ เป็นต้นว่า การรวมกลุ่มและชุมชนของชาวจีนยังมีขนาดเล็ก ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในระยะดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นผู้มีฐานะยากจน จึงมุ่งแต่ประกอบอาชีพเพื่อสร้างฐานะของตนเอง และอีกทั้งลักษณะนิสัยประจำชาติของคนไทยมีลักษณะอะลุ่มอะล่วย เชื้อเพื่อเชื้อแม่ จึงทำให้ปัญหาการขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติไม่เกิดขึ้น ในส่วนแนวนโยบายและการปฏิบัติของรัฐต่อชาวจีนในยุคสมัยดังกล่าว ก็มีลักษณะส่งเสริมความเป็นอยู่ของชาวจีนไปในทางที่ดี ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีความจำเป็นที่ชาวจีนจะต้องรวมกลุ่มกันเพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง

1. กาญจนาคพันธ์, เด็กคลองบางหลวง เล่ม 1
2. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 น.33/18 พวกจีนฮั้งฮี้วิวาทกันในท้องที่บางยี่เรือ
3. แสง รัตนมงคลมาส, "สมาคมจีน" ในชาวจีนในประเทศไทย, ขจิตถัย บุรุษพัฒน์, ผู้รวบรวม (กรุงเทพฯ : แพร์พืทยา อินเทอร์เน็ต, 2527), หน้า 234
4. ขจิตถัย บุรุษพัฒน์, "บทบาทของชาวจีนในประเทศไทย" ในชาวจีนในประเทศไทย, ขจิตถัย บุรุษพัฒน์, ผู้รวบรวม (กรุงเทพฯ : แพร์พืทยา อินเทอร์เน็ต, 2527), หน้า 339

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีพระราชดำริให้สร้างพระนครขึ้นใหม่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยโปรดให้สร้างพระบรมมหาราชวังขึ้น และโปรดให้ย้ายที่อยู่ของชาวจีนจำนวนหนึ่งไปอยู่บริเวณตั้งแต่วัดสามปลื้มไปจนถึงคลองวัดสามเพ็ง ชุมชนแถบนั้นคือ "สามเพ็ง" หรือลำเพ็ง นับเป็นชุมชนชาวจีนที่มีชื่อเสียงที่สุด ถือเป็นศูนย์กลางการค้าแห่งแรกของกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นที่รวมสินค้าต่างๆ ที่จำเป็นทั้งของใช้และของกิน รวมทั้งสินค้าที่มาจากประเทศจีน ทั้งยังเป็นแหล่งรวมธุรกิจ หลายประเภท เช่น การจำปะชุนเสื้อผ้า เป็นอาทิ

ลักษณะการดำเนินชีวิตของชาวจีนในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ในแต่ละกลุ่มมักจะมีอาชีพแตกต่างกันไปตามพื้นฐานความถนัดดั้งเดิมของตน พวกที่พอมีวิชาชีพระและความรู้ความสามารถติดตัวมาบ้าง ก็จะใช้ความรู้ความชำนาญนั้นไปประกอบอาชีพของตน หากเป็นพวกที่ไม่มีวิชาชีพ จะเริ่มต้นด้วยการใช้แรงงานและอาจมีการเลื่อนระดับของตนเป็นเจ้าของกิจการในภายหลัง ในกลุ่มนี้จึงมีทั้งคนที่รับจ้างเป็นกุลีและเป็นพ่อค้า ชาวจีนเหล่านี้เมื่อครั้งอยู่ในประเทศจีนส่วนมากจะเป็นเกษตรกรและเป็นชาวจีนที่อาศัยอยู่ทางตอนใต้ของจีนซึ่งเป็นเขตเกษตรกรรมที่สำคัญ

ชาวจีนที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทยในขณะนั้น คือ ชาวจีนแต้จิ๋วซึ่งมีอาชีพต่างกันไปตามความสามารถและความสำเร็จในกิจการของตน อาชีพของชาวจีนแต้จิ๋วมีตั้งแต่กิจการใหม่ๆ ของชาวจีนในระดับสูงที่ประสบความสำเร็จในการเข้ามาแสวงหาประโยชน์ไปจนถึงกิจการของชาวจีนในระดับล่างสุด อาชีพของกลุ่มชาวจีนแต้จิ๋วในระดับสูง ได้แก่ เจ้าภาชีนายอากร เจ้าของโรงเลื่อย โรงสี พ่อค้าที่คุมการค้าสำคัญอันมีผลกำไรสูง เช่น การค้าข้าวและสินค้าพื้นเมืองอื่นๆ ส่วนบรรดาชาวจีนแต้จิ๋วในระดับล่างก็เป็นผู้ใช้แรงงาน เช่น ลูกจ้างในอยู่เรือ กุลีชุดคลอง สร้างทางรถไฟ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม นับได้ว่า ชาวจีนแต้จิ๋วมีบทบาทมากในชุมชนชาวจีนในกรุงเทพฯ เนื่องจากกิจการใหม่ๆ ที่มีความสำคัญนั้นตกอยู่ในอิทธิพลของแรงงานจีนแต้จิ๋วแทบทั้งสิ้น

กล่าวได้ว่า ชาวจีนส่วนใหญ่ที่เข้ามาอาศัยในประเทศไทยมุ่งในอาชีพทางการค้าและการใช้แรงงาน เป็นสำคัญ รูปแบบของสังคมในระหว่างชาวจีนด้วยกันจึงเป็นความสัมพันธ์ในเชิงการค้าโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยกันสร้างฐานะ และแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ญาติพี่น้องของตน สังคมจีนในยุครัตนโกสินทร์จึงเป็นสังคมจีนที่ปราศจากการยุ่งเกี่ยวหรือผลประโยชน์ทางการเมือง แต่เป็นสังคมของชนกลุ่มน้อยที่มุ่งมั่นจะสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ตัวเอง โดยไม่เบียดเบียนชนชาติของประเทศที่ให้ที่พักพิงท่ามาหากิน

1. บุปผา คุมมานนท์, "ลำเพ็ง : ศูนย์การค้าแห่งแรกของกรุงรัตนโกสินทร์" วารสารศิลปวัฒนธรรม เล่มที่ 6, 42 : เมษายน 2525, หน้า 59-64
2. สุภางศ์ จันทวานิช, "แหล่งที่มาและลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนจีนในประเทศไทย : เน้นเฉพาะชาวจีนแต้จิ๋ว", ศิลปวัฒนธรรมไทย - จีนศึกษา, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, หน้า 75

และจากนิสัยใจคอและโครงสร้างทางสังคมที่เอื้อเพื่อระบบเครือญาติเช่นเดียวกับชาวไทย ชาวจีนต่างด้าวจึงสามารถเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมชาวไทยที่ชาวไทยซิมซามและยอมรับไว้ในวิถีชีวิตของตนได้

2.2 นโยบายของผู้ปกครองสยามเกี่ยวกับชาวจีนต่างด้าวในสังคมไทย

จากการที่ชาวจีนต่างด้าว เป็นชุมชนกลุ่มน้อยที่มีบทบาทในด้านต่างๆ ในประเทศไทยจึงได้ส่งผลกระทบต่อรัฐบาลไทยในทุกยุคทุกสมัย ที่จะต้องกำหนดแนวนโยบายและมาตรการต่างๆ ในการควบคุม คุ้มครอง กำหนดบทบาทที่ชัดเจน และแก้ไขปัญหาอันอาจเกิดขึ้นระหว่างชาวจีนต่างด้าวด้วยกัน หรือจากความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนต่างด้าวกับชาวไทย ซึ่งผู้ปกครองสยามได้ดำเนินวิธีอย่างชาญฉลาดและเหมาะสม เพื่อมิให้นำมาซึ่งความยุ่งยากและลำบากแก่ความมั่นคงหรือเสถียรภาพของประเทศได้

นโยบายของผู้ปกครองสยามในช่วงก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

2.2.1 นโยบายปฏิบัติเสมือนคนในชาติ

นโยบายดังกล่าวมีความสำคัญต่อสังคมไทยมาโดยตลอด ด้วยเหตุที่ว่าเรายอมรับชาวจีนต่างด้าวว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยและผู้ปกครองนั้นก็ปฏิบัติและให้สิทธิต่างๆ เสมือนกับคนไทย โดยมีได้แบ่งแยกชั้นวรรณะหรือกีดกันการทำการค้าหาเลี้ยงชีพแต่ประการใด ดังจะเห็นได้จากเมื่อคราวที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับจากทวีปยุโรปครั้งแรกใน พ.ศ. 2440 นั้น ข้าราชการจีนและพ่อค้าจัดการรับเสด็จพระราชดำเนินที่พลับพลาที่ท้องสนามหลวง สมเด็จพระปิยมหาราชทรงมีกระแสพระราชดำรัสในงานนั้นว่า

“ความจริงแต่โบราณนานมาจนทุกวันนี้ พระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายยอมมีพระหฤทัยเมตตาปราณีแก่พวกจีนว่าเป็นพลเมืองดี มีความอุตสาหกรรมทำมาหากิน ให้เกิดผลประโยชน์ขึ้นในแผ่นดินเป็นอันมาก และเป็นผู้ซึ่งถือเอาเมืองที่ตนมาอยู่เหมือนอย่างเมืองตัว แลกการที่อยู่กินปนกันกับคนไทยสืบมาช้านาน ก็ย่อมมีอัชฌาสัยเป็นคนไทยแท้มากขึ้นโดยลำดับ โดยรับเข้าในสมาคมแห่งชาติของเราโดยสนิท ย่อมมีส่วนร่วมด้วยในความสุขและความทุกข์ของเมืองเราเหมือนกับคนไทยทั้งหลาย ถึงต่อไปภายหน้า พวกจีนคงเป็นผู้ซึ่งได้รับการปกป้องรักษา และเป็นผู้ได้รับความอุดหนุนทำนุบำรุงอันดี ในการที่เราจะได้จัดเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งอย่างใด ในการทำนุบำรุงบ้านเมืองของเรา”

ความที่ปรากฏในพระราชดำรัสข้างต้น แสดงนัยความสัมพันธ์พิเศษระหว่างชาวไทยกับชาวจีนต่างด้าวอย่างเด่นชัด จนอาจกล่าวได้ว่าในบรรดาชนต่างชาติทั้งหลายที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองไทยนั้น คนจีน จะอยู่ในฐานะพิเศษ และสามารถประสานกลมกลืนเข้ากับสังคมไทยได้อย่างดีที่สุดยิ่งกว่าชนชาติอื่น

ผลที่เกิดเช่นนี้ น่าจะสืบเนื่องมาจากเหตุหลายประการ¹ ได้แก่

ประการแรก สังคมไทยเราแต่กาลก่อนต้องการแรงงานพลเมืองมาช่วยเป็นกำลังในการสร้างชาติ เพราะเป็นยุคที่ประชากรยังมีน้อย ขณะเดียวกันทรัพยากรธรรมชาติยังมีมาก ไม่มีปัญหาในการจัดสรรทรัพยากร คำว่า "พลเมือง" ที่เราใช้กันจนคุ้นเคยนั้นก็แสดงความหมายอยู่แล้วในตัวของมัน หมายถึง ผู้เป็นกำลังของบ้านเมือง นโยบายที่กีดกันหวงห้ามคนต่างด้าวมิให้เข้าทำมาหากินบนแผ่นดินไทย จึงเป็นเรื่องที่เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้เอง ในอดีตสมัยนั้น เมื่อมีศึกสงครามเกิดขึ้นและฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ชัยชนะแล้วผู้ชนะก็ย่อม "เทศรัว" คือ กวาดต้อนประชากรของฝ่ายผู้แพ้ไปเป็นพลเมืองของตน ชุมชนที่เราคุ้นเคยกันอยู่ในนามของบ้านญวน บ้านทวาย บ้านเขมร หรือแม้กระทั่งมอญที่ปากลัดกิติ มอญที่พระประแดงกิติ ล้วนแต่เกิดขึ้นเพราะความคิดเช่นนี้เป็นพื้นฐานสำคัญ

คนจีนเป็นคนต่างชาติต่างภาษาจำพวกหนึ่ง ที่มีชื่อปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์ไทยมาช้านานแล้ว จากพระราชดำรัสที่อัญเชิญมาข้างต้น บ่งชี้ว่าเขาอาจจะสังเกตได้ว่า คนจีน ได้เข้ามาเติมส่วนที่พร่องในสังคมไทยให้สมบูรณ์ขึ้น ที่กล่าวเช่นนั้นเพราะใครๆ ก็ย่อมทราบดีว่า สังคมไทยแต่ดั้งเดิมเป็นสังคมเกษตรกรรม คนไทยมีความถนัดจัดเจนในการเพาะปลูก ทำไร่นา ขณะเดียวกันกับที่คนจีนสนใจในเรื่องการค้าขายพาณิชย์กรรม การอาศัยอยู่ร่วมกันระหว่างผู้ที่มีความถนัดต่างกันเช่นนี้ จึงเป็นการแบ่งหน้าที่กันทำไปโดยปริยาย โดยไม่มีใครรู้สึกว่าเขาต้องสูญเสียโอกาสในการประกอบอาชีพ

นิสัยใจคอที่สำคัญประการหนึ่งของคนไทย ตามพระเมตติของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่ทรงพระนิพนธ์ไว้ในหนังสือเรื่อง ลักษณะการปกครองสยามประเทศแต่โบราณ คือ นิสัยปราศจากวิหิงสา คือ ความเบียดเบียน คนจีนที่เข้ามาอาศัยแผ่นดินไทยได้รับความสงบร่มเย็นยิ่งไปกว่าอาศัยแผ่นดินอื่น มีหน้าซำ คนไทยยังฉลาดรู้ในการกลมกลืนคนต่างชาติต่างภาษา ที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยให้กลายเป็นทองเนื้อเดียวกันกับคนทั้งแผ่นดิน ดังจะสังเกตเห็นว่า พระมหากษัตริย์ในกาลก่อนได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พ่อค้าชาวจีนมีตำแหน่งในราชการ พระราชทานบรรดาศักดิ์ในฐานะที่เป็นข้าราชการประจำบ้าง เป็นข้าราชการกิตติมศักดิ์บ้าง ทางฝ่ายครอบครัวก็มีความผูกพันระหว่างคนจีนคนไทย โดยการแต่งงานระหว่างคนสองชาตินี้ไม่มีที่กีดกัน แม้แต่ริดาของขุนนางจีนถวายตัวทำราชการฝ่ายในมีพระองค์เจ้าสืบราชสกุลจนถึงทุกวันนี้ก็หลายราย ด้วยเหตุนี้ ไทยและจีนจึงสมานไมตรีกลมเกลียวเป็นทองแผ่นเดียวสนิทอาศัยอยู่ร่วมแผ่นดินกันโดยราบรื่นตลอดมา

2.2.2 นโยบายทางเศรษฐกิจและการค้า

2.2.2.1 ความต้องการทางด้านแรงงาน

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ชาวจีนต่างด้าวที่ได้อพยพเข้ามาในไทยส่วนใหญ่หวังที่จะสร้าง

1. รงทอง จนทรางศุ, "โฉมหน้าดินประวัติศาสตร์ของสกุลหวังหลี" คุนกวากกลางมหาสมุทร รวบรวมโดย, คุณหญิงจ้านง ศรี รัตนิน (หาญเจนลักษณ์), บริษัทนามมีบุ๊คส์ จำกัด ; 2541, หน้า 276-278

ก่อสร้างตัว สร้างฐานะในเจริญรุ่งเรือง ประกอบกับผู้ที่อพยพมาส่วนใหญ่อยู่ในวัยเจริญวัย หากไม่มีวิชาความรู้ ก็มีแรงงานอันเป็นปัจจัยสำคัญที่ไทยต้องการและสอดคล้องกับลักษณะของสังคมไทยในระบบศักดินา ที่ไพร่จะต้องถูกเกณฑ์แรงงานไปใช้ในราชการและในกิจการส่วนตัวของมูลนาย ทำให้ขาดแคลนแรงงานเป็นจำนวนมากที่จะใช้ในการพัฒนาประเทศ ผู้ปกครองสยามจึงไม่ขัดขวางทั้งยังเปิดประตูรับชาวจีนต่างเข้ามาให้แรงงานในประเทศไทยอย่างเต็มที่ ดังนั้น เมื่อสังคมไทยต้องการแรงงานเป็นจำนวนมากใช้ในการพัฒนาประเทศ แต่โครงสร้างสังคมศักดินาทำให้แรงงานไทยไม่เป็นแรงงานอิสระ สังคมไทยจึงต้องแสวงหาแรงงานอิสระอื่น มาใช้ทดแทนแรงงานไทย และกลุ่มแรงงานอิสระที่ไทยนิยมใช้มากก็คือ แรงงานจีน

2.2.2.2 การเปิดโอกาสทางการค้าขาย จากความอดอยาก ความอดทนของชาวจีน

ต่างต่างในสยาม ตั้งแต่ครั้งโบราณกาล เป็นที่ยอมรับในสังคมไทย รวมทั้งชนชั้นปกครองของไทยว่าเป็นผู้มีความสามารถในด้านการค้าขาย ผู้ปกครองสยามจึงยินดีให้ชาวจีนต่างต่างมาตั้งบ้านเรือนในแผ่นดินสยามเพื่อประกอบอาชีพค้าขายโดยสุจริต ดังปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนคือ หนังสือเรื่อง "ตำนานกรุงเก่า" ซึ่งพระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) ได้พรรณาย่านการค้าของกรุงเก่าไว้โดยละเอียดว่า "ย่านในไถ่ซึ่งตพานในไถ่ตะวันออก ไปจนถึงหัวสาระภา ...จีนทำเครื่องเงินอับแลขนม ทำโต๊ะเตียงแลตั้งน้อยใหญ่ และทำสรรพเครื่องเหล็ก" ดังนี้ เป็นอาทิ

การยอมรับและเชื่อกิจความสามารถในการค้าขาย ปรากฏอย่างชัดเจนในหลักฐานทางประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยา เช่น พระอัยการตำแหน่งนาพลเรือน ซึ่งเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ปรากฏตำแหน่งข้าราชการชาวจีนที่รับผิดชอบดูแลด้านการค้าหลายอัตรา นับเป็นการยอมรับนับถือในความสามารถอันเป็นนโยบายประการหนึ่งของผู้ปกครองสยามที่เปิดโอกาสให้ชาวจีนเข้ามาค้าขาย และแสดงความสามารถในด้านการค้าให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของชาวไทย

2.2.3 นโยบายผ่อนปรนในการจัดเก็บภาษี

จากจำนวนของชาวจีนต่างต่างที่อพยพเข้ามาในไทยเพิ่มมากขึ้น ตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา ผู้ปกครองสยามจึงมีนโยบายในการเก็บภาษีเงินนอกที่เข้ามาทำมาหากินในประเทศไทย แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ปกครองสยามให้อภิสิทธิ์แก่ชาวจีนมากในเรื่องนี้ ด้วยความต้องการแรงงานชาวจีนในกิจการต่างๆ ทั้งภาคเอกชนและรัฐบาลผู้ปกครองสยามจึงสนับสนุนให้ชาวจีนเดินทางเข้ามาภายใน

1. วิยะดา ทองมิตร, "การใช้แรงงานของชาวจีนในสังคมไทย พ.ศ.2325-2453" วิทยานิพนธ์ภาควิชาประวัติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ.2527, หน้า 18
2. พิมพ์ประไพ พิศาลบุตร, "ร่วมธง" กับ "ผูกปิ่น" ดุจนาวากกลางมหาสมุทร รวบรวมโดย คุณหญิงจางานศรี รัตนิน (หาญเจนลักษณ์), บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด : 2541, หน้า 262
3. วิยะดา ทองมิตร, "การใช้แรงงานของชาวจีนในสังคมไทย พ.ศ.2325-2453" วิทยานิพนธ์ภาควิชาประวัติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ.2527, หน้า 24

ประเทศไทย รวมทั้งให้อภิสิทธิ์และจัดซื้อจัดซื้อต่าง ๆ ให้กับชาวจีนเป็นอย่างมาก เช่นไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน สามารถเดินทางเข้าออกได้ทั่วราชอาณาจักร การที่ไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงานเช่นนี้ ชาวจีนจะต้องเสียเงินทดแทนจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้ปกครองสยาม เรียกว่า "การเก็บค่าผูกปี้"

การเก็บค่าผูกปี้ชาวจีน หมายถึง การเรียกเก็บเงินแทนการเกณฑ์แรงงานจากคนจีน จีนคนใดมีปี้ครึ่ง ผูกไว้ที่ข้อมือแสดงว่าได้เสียเงินดังกล่าวแล้ว ในระยะหลังแม้มีการกำหนดอัตราเงินเพิ่มขึ้นอีกอัตราหนึ่ง สำหรับการเสียเงินโดยไม่ต้องผูกปี้ที่ข้อมือ แต่ยังคงเรียกการเสียเงินอัตราใหม่ว่าเป็นการผูกปี้ด้วยเช่นกัน อัตราค่าผูกปี้นั้นปรากฏว่าผู้ปกครองสยามเก็บจากคนจีนในอัตราที่ต่ำมาก บิลเลอกัวซึกกล่าวว่า คนจีนเสียค่าผูกปี้ 5 บาททุก 3 ปี ครอเฟิร์ดว่า คนจีนเสียค่าผูกปี้ปีละ 2 บาท และให้เจ้าพนักงานผูกปี้อีกเพียงครึ่ง สมัยรัชกาลที่ 4 เพิ่มเป็น 4.25 บาท ถ้าเทียบกับคนไทยปรากฏว่า ถ้าคนไทยผู้ใดไม่ต้องการถูกเกณฑ์แรงงานต้องเสียเงินค่าราชการเป็นการทดแทน คือ ถ้าเป็นไพร่หลวง ต้องเสียเงินปีละ 18 บาท และไพร่สมต้องเสียเงินปีละ 6 บาท ซึ่งแพงกว่าชาวจีนมาก จึงเห็นได้ว่าผู้ปกครองสยามมีนโยบายผ่อนปรนในการจัดเก็บภาษี เพื่อเกื้อหนุนให้ชาวจีนเข้ามาทำมาหากินอยู่ในประเทศ และด้วยเหตุนี้เองชาวจีนจึงหลั่งไหลเข้ามาในเมืองไทยมาก และสามารถครอบครองตลาดแรงงานไทยไว้ได้โดยเด็ดขาด

2.2.4 นโยบายให้สิทธิแก่ชาวจีนในระบบเจ้าภาษี - นายอากร

ระบบเจ้าภาษีนายอากรเป็นระบบการประมูลผูกขาดโดยเอกชนเป็นส่วนใหญ่ ถ้าเอกชนคนใดเห็นว่าจะสามารถเก็บภาษีจากการประกอบอาชีพของราษฎรไม่ว่าจะเป็นลักษณะใดก็ตาม ก็จะสามารถผูกขาดอาชีพพร้อมทั้งเสนอตนเองทำภาษีด้วย ผู้ที่ได้รับทำภาษีส่วนใหญ่เป็นชาวจีนเพราะชาวจีนมีสิทธิเดินทางไปได้ทั่วราชอาณาจักร และมีความสามารถในการแสวงหารายได้เสียซึ่งเพียงกว่าคนไทย สำหรับคนไทยที่รับทำภาษีมีย่างแต่เพียงเล็กน้อย ทั้งนี้การประมูลผูกขาดจัดเก็บภาษีเรียกว่า "ระบบเจ้าภาษีนายอากร" และผู้ที่ได้ทำภาษี เรียกว่า "เจ้าภาษี" หรือ "นายอากร"

มีนักวิชาการบางส่วนให้ข้อคิดว่า การจัดเก็บภาษีอากรนั้นไทยได้แบบอย่างมาจากจีนและเป็นที่ยอมรับว่า ผู้ที่ทำหน้าที่เจ้าภาษีอากรได้ดีคือ ชาวจีน ทั้งรัฐบาลก็มีความพึงพอใจในระบบเจ้าภาษีนายอากร ทั้งนี้เพราะรัฐบาลจะได้เงินภาษีอากรในจำนวนสูงตามที่ผู้ประมูลและในเวลาที่ไม่แน่นอน เจ้าภาษีนายและขุนนางที่ส่งเสริมสนับสนุนให้คนจีนคนใดเป็นเจ้าภาษีนายอากรก็จะได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางตรงคือ เงินตราแล้ว ยังได้รับสิทธิพิเศษนานาประการ เช่น สถานะในทางสังคม โดยจะมีฐานะเสมือนเป็นข้าราชการ(ถึงข้าราชการ) ไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน เป็นต้น

ด้วยเหตุที่ชาวจีนเป็นกลไกอันสำคัญยิ่งในการจัดเก็บภาษีให้แก่ผู้ปกครองสยาม ดังนั้นทั้งผู้ปกครอง เจ้านาย และขุนนาง ผู้ได้ผลประโยชน์ร่วมกับชาวจีน จึงส่งเสริมให้ชาวจีนอพยพเข้ามาในเมือง

1. วิยะดา ทองมิตร, "การใช้แรงงานของชาวจีนในสังคมไทย พ.ศ.2325-2453" วิทยานิพนธ์วิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, พ.ศ.2527, หน้า 21

ไทยเพิ่มมากขึ้น และประกอบกับชาวจีนเป็นผู้ที่รักพวกพ้อง เมื่อเห็นว่าการทำมาหากินในเมืองไทยสะดวก จึงสนับสนุนและชักจูงให้ชาวจีนอพยพเข้ามาในเมืองไทยมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเข้ามาเป็นฐานกำลังให้กับตนด้วย

นอกจากชาวจีนจะเป็นผู้มีความคล่องตัวในการจัดเก็บภาษีอากรแล้ว ปรากฏว่าระบบเศรษฐกิจของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์หลายครั้งหลายหนที่ทรุดโทรมลงและต้องมีการแก้ไขสถานการณ์นี้ให้ดีขึ้น ชาวจีนผู้ทำหน้าที่เป็นเจ้าภาษีอากรก็ได้เป็นผู้ที่มีส่วนฟื้นฟูเศรษฐกิจของไทยด้วย ดังเช่นในรัชกาลที่ 3 รายได้จากการค้าตักต้ำจึงจำเป็นต้องหารายได้ทางอื่นมาทดแทนโดยการจัดตั้งภาษีอากรชนิดใหม่ๆ เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากเกือบ 40 ชนิด

ภาษีต่างๆ ที่เกิดขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ 3 นี้ เป็นภาษีที่พวกจีน เจ้าภาษีนายอากรคิดทำขึ้นทั้งสิ้นและในรัชกาลที่ 4 เมื่อไทยต้องเปิดประเทศคบหาสมาคมกับชาติตะวันตกเพิ่มมากขึ้นตลอดจนการทำสนธิสัญญาบาวริงใน พ.ศ. 2398 อันนับเป็นสนธิสัญญาสำคัญที่ส่งผลให้ไทยต้องทำการค้าเสรีและสามารถเก็บภาษีเข้าได้เพียงร้อยละ 3 เท่านั้น ทำให้รายได้ของไทยต้องตกต่ำลงโดยเฉพาะภาครัฐบาล เจ้านาย และขุนนาง ต้องหารายได้มาชดเชยในส่วนที่ขาดหายไป ฉะนั้นชาวจีนจึงได้เป็นผู้ผูกขาดในการเก็บภาษีอากรใหม่ๆ ขึ้นอีกนับ 10 ชนิด

จากเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นจึงเห็นได้ว่า ผู้ปกครองสยามในขณะนั้นได้เล็งเห็นความสำคัญของชาวจีนต่างด้าว โดยได้ตระหนักถึงความรู้ความสามารถในการบริหารงาน การจัดเก็บภาษี ประกอบกับความสามารถทางการค้า จึงให้สิทธิแก่ชาวจีน ในการผูกขาดการจัดเก็บภาษีเพื่อนำเงินเหล่านั้นมาใช้ในการพัฒนาประเทศให้เกิดประโยชน์ต่อไป

2.3 กฎหมายของสยามเกี่ยวกับชาวจีนต่างด้าวในสังคมไทย

จากข้อเท็จจริงที่ว่า เมื่อกรุงศรีอยุธยาถึงกาลล่มสลายในปี พ.ศ. 2310 บรรดาหลักฐานและเอกสารสำคัญทางราชการและทางประวัติศาสตร์ ได้ถูกเผาหรือวายนหมดสิ้น เหลือเพียงแต่ส่วนน้อยเท่านั้นที่ยังปรากฏหลงเหลืออยู่จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บรรดานักปราชญ์ราชบัณฑิตทางกฎหมาย จัดการชำระสะสางกฎหมายที่กระจัดกระจายสูญหายขึ้นใหม่ แล้วรวบรวมขึ้นเป็นกฎหมายที่เรียกว่า "กฎหมายตราสามดวง" ซึ่งมีรูปแบบลักษณะและเนื้อหาจุดดั่งกฎหมายเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยานั่นเอง

1. วิยะดา ทองมิตร, "การใช้แรงงานของชาวจีนในสังคมไทย พ.ศ. 2325-2453" วิทยานิพนธ์วิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, พ.ศ. 2527, หน้า 22

จากการวิเคราะห์ลักษณะและเนื้อหาของกฎหมายในสมัยอยุธยาโดยพิจารณาจากกฎหมายตราสามดวง พบว่าลักษณะของกฎหมายที่เกี่ยวกับชาวจีนต่างตัว จะมุ่งเน้นไปในเชิงการค้าขาย และความสัมพันธ์ในทางสังคมระหว่างชาวจีนกับชาวไทย โดยแบ่งได้ดังนี้

2.3.1 กฎหมายที่รับรองสถานะของชาวจีนในการค้าขาย ซึ่งเป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ว่าสังคมไทยยอมรับความสามารถของชาวจีน เป็นผู้ที่มีความสามารถในการค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้าสำเภา ที่เจริญรุ่งเรืองในสมัยอยุธยาจนกระทั่งรับรองว่ามีสถานะเป็นข้าราชการของไทย ดังได้ปรากฏในพระอภัยมณีตำแหน่งนาพลเรือน ซึ่งเป็นกฎหมายกำหนดตำแหน่งของข้าราชการพลเรือนที่ตราขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กล่าวถึงตำแหน่งต่างๆ ทางราชการของกรมท่าซึ่งเป็นส่วนราชการรับผิดชอบดูแลการค้าและการติดต่อกับต่างประเทศ จะเห็นได้ว่ามีตำแหน่งข้าราชการชาวจีนหลายตำแหน่ง ดังนี้

ขุนทองสี่	}	เงินสามนายอำเภอ	นา 600
ขุนทองสมุท			
จันจู้ นายสำเภา	}	สำเภาใหญ่	นา 400
ต้นหน ดูทาง		สำเภาเล็ก	นา 200
ลำด้า บาดูชัยใหญ่		น้อย	นา 100
บันจูลู	}	ซ่อมแปลงสำเภา	นา 80
โตกั้ง		ซ้าย	
	}	ขวา	
		2 นายท้าย	
จีนแดงเถา	}	ซ้าย	2 บาดูชัยกลาง
		ขวา	
อาบัน	}	กระโดงกลาง	นา 50
จงกวา		ใช้คนทั้งนั้น	
เด็กข้อ		ได้วาระวางบันทุก	
อาทัง		ข้างไม้สำเภา	
เยียวกั้ง		บูชาพระ	
			นา 30

ตัวเสี่ยว	จำสายเสี่ยวกับเสาทำย	}	นา 30
ลำปิ่น กับ เสาหน้า			
ชมพู่			
เท่าเต็ง	จำเสมอ		

ผู้เตี่ยว	ทอดตั้ง	}	นา 25
อิดเซี่ยว	ลด		
ยี่เซี่ยว			
สามเซี่ยว			
จับกะเถา	กวาดลำเภา		
เบียบั้น	จ่ายกับเข้า		
จีนเต็ง	18 คน ทนาย จุ้นจี่, ลำต้า, บั้นจู		

ตำแหน่งเหล่านี้ในพระอัยการตำแหน่งนาพลเรือน มีเรียกชื่อจีนแล้วมีอธิบายภาษาไทยกำกับ บอกหน้าที่ของตำแหน่งข้าราชการชาวจีนในการค้าลำเภา ซึ่งอยู่ในสังกัดกรมท่ารวมทั้งศักดิ์นาของแต่ละตำแหน่งได้อย่างชัดเจน เรียกจากสูงสุด คือ 400 ลงไปจนถึง 25 เช่น เบียบั้น มีหน้าที่จ่ายกับข้าว เป็นต้น

2.3.2 กฎหมายที่เกี่ยวกับการค้าลำเภา เนื่องจากธุรกิจการเช่าเรือลำเภาไปค้าขายต่างประเทศเป็นธุรกิจการค้าที่สำคัญในสมัยนั้น เมื่อมีกรณีพิพาทเกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับเรือลำเภาหรือการค้าลำเภา ผู้ปกครองจึงกำหนดกฎหมายเกณฑ์เพื่อให้ชาวจีนต่างด้าวที่เข้ามาทำมาหากินในประเทศไทยยึดถือปฏิบัติและเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

2.3.2.1 การเช่าเรือลำเภาไปค้าขาย ในกฎหมายตราสามดวง ลักษณะเบ็ดเสร็จกล่าวถึงกรณีการเช่าเรือลำเภาไปค้าขาย สืบเนื่องจากกรณีจีนงุย เป็นผู้เช่าลำเภาจากจีนกังเล้งเจ้าของเรือลำเภา ต่อมาเรือลำเภาถูกพายุอุบปาง จีนกังเล้ง จึงคิดจะเรียกค่าเรือลำเภาจากจีนงุย เกิดเป็นมูลคดีวิวาท ได้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกาไว้ ดังนี้

²“แต่นี้สืบไปข้างหน้า ถ้าลูกค้าวานิชต่างประเทศสบสมัย เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารตั้งบ้านเรือนอยู่เปนเข้าชอบขันทเลมาก็ดี และเข้ามาค้าขายตามกำหนดมรสุมก็ดี แลเช่าลำเภาขนาดากันไป

1. กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1, องค์การค้าของคุรุสภา, โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว : 2537, หน้า 236-237
2. เรื่องเดียวกัน, เล่ม 3

ค้าขายยังประเทศอื่นใด.... และลำภาต้องพายแลเสากระโดงหักแลจ้งกุดครัดครีแลอับปางแตกเสียกิติ แล
ไปกลางทะเลลัดตีเอาไปกิติ... แลอสุนีตก้องลำภากิติ แลเพลงใหม่หอบลามาใหม่ลำภากิติ ท่านว่าเป็น
กาลกำหนดอายุศม์ลำภานั้นต้องด้วยราชภัย โจรภัย อัคคีภัย อุทกภัย แลจะเอาค่าเช่าลำภาแก่กันนั้นมิได้
เหตุใดจึงกล่าวดังนี้ เหตุว่าถึงกาลวิบัติแห่งลำภา

อนึ่ง ถ้าแลต้นหน ได้ก่ง เอี้ยวก่ง จงกว่า เต็กซ้อ เซ่งซ้อ บั้นจู ลำปั้น อิดเขียน แลนายลำภา
เท่าแต่งแลผู้อยู่ในลำภามิได้พิจารณา กระทำให้เปนอุบัติเหตุเพลิงจึงเกิดใหม่ลำภาเสียสิ่งของผู้เช่าด้วย
ท่านว่าให้ผู้เช่านั้นใช้ค่าลำภา ถ้าสิ่งของผู้เช่ามิได้เสีย ท่านว่าให้ผู้เช่าเสียทั้งค่าเช่าให้แก่ท่านด้วย"

หากเทียบกับกฎหมายในเรื่องการเช่าทรัพย์สินในปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่า ผู้เช่าไม่ต้องรับผิดชอบ
กรณีทรัพย์สินที่เช่าสูญหาย ชำรุดบกพร่องด้วยเหตุสุดวิสัย แต่ถ้าหากเกิดขึ้นเพราะความผิดของผู้เช่า หรือ
บริวารของผู้เช่า ผู้เช่าก็ต้องรับผิดชอบ

2.3.2.2 การซ่อมแซมแก้ไขเรือลำภาและการต่อเรือลำภา เนื่องจากปรากฏว่ามีกรณีการตัด
แปลงแก้ไขเรือลำภา ให้มีขนาดแตกต่างจากเดิม ผู้ปกครองสยามจึงกำหนดไว้ในพระราชกำหนดใหม่ ใน
กฎหมายตราสามดวงนี้

2.3.2.2.1 ห้ามต่อเรือลำภาโดยมิได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต เนื่องจาก
สาเหตุที่จะนำไม่ดังกล่าวลงจนไว้ใช้ในการสร้างวัดวาอาราม

"ให้มีกฎหมายไว้ว่า ไม่ชุงลักซอนไม้ตะเคียนไม้เคี่ยมไม้อินทนิลแลไม้เบ็ดเสร็จทั้งปวง
ต้องการสำหรับจะได้บูรณะปฏิสังขรณ์สร้างวัดวาอาราม แลใช้ราชการเบ็ดเสร็จแต่ละปีๆ เป็นอันมาก แล
ฝ่ายผู้มีชื่อลูกค้าผู้มีเงินมาก ย่อมคิดอ่านซื้อหาต่อลำภาขึ้นเป็นอันมาก ไม้ชุงลัก ไม้ชอนลัก และไม้เบ็ดเสร็จ
ซึ่งจะได้จ่ายราชการนั้นเปลืองไป หากเป็นประโยชน์แก่กรุงเทพมหานครไม่ ไปเป็นประโยชน์แก่ลูกค้า... แต่
นี้สืบไป ห้ามอย่าให้ผู้ใดต่อลำภาแต่อำเภอใจเป็นอันขาดทีเดียว ถ้าแลผู้ใดจะต่อลำภาจำเพาะ ให้กราบทูล
พระกรุณา ก่อน ต่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าจึงต่อได้..."

2.3.2.2.2 ห้ามซ่อมแซมแก้ไขตัดแปลงเรือลำภาและปากเรือลำภาโดยมิได้รับอนุญาต
ดังปรากฏในพระราชกำหนดใหม่ กฎหมายตราสามดวง ดังนี้

"อนึ่ง จีนไทยลูกค้าคนมีชื่อทุกวันนี้ว่าเรือแลลำภาชำรุดจะตกแต่งซ่อมแปลงขึ้นใหม่ เรือ
ลำภาปากกว้างแต่แปดศอกแต่ เก้าศอก แต่สิบศอก แต่สิบเอ็ดศอกให้คัดกระดานขึ้นกราบเสียจนแทน
สิ้น... แต่นี้สืบไปเมื่อน้ำ ถ้าผู้ใดว่าเรือแลลำภาชำรุดจะตกแต่งซ่อมแปลงใหม่ ให้มาบอกแก่เจ้าพนักงาน
ให้วัดปากเรือแลลำภากฎหมายไว้เป็นพยาน ปากเรือแลลำภาเดิมเท่าใดก็ให้ซ่อมแปลงให้คงปากอยู่แต่
เท่านั้น อย่าให้ซ่อมแปลงไซปากเรือลำภาออกให้กว้างยาวกว่าเก่าแต่สืบหนึ่งขึ้นไปได้เป็นอันขาดทีเดียว

ถ้าผู้ใดลักลอบซ่อมแปลงเรือแลสำภาไชปากเรือและสำภาให้กว้าง แลยาวออกไปกว่าเดิมแต่หนึ่งคืบขึ้นไป จะให้ปรับไหม... แล้วจะเอาตัวเป็นโทษด้วย"

2.3.3 การใช้กฎหมายบ้านเมืองกับชาวจีนต่างด้าว ปรากฏในพระธรรมนูญกฎหมายตราสามดวง ดังนี้

¹"อนึ่ง มีพระธรรมนูญไว้ว่า ถ้าชาวกรุงกิติ ต่างประเทศกิติ หาพิพาทคดีด้วยความแก่ฝรั่ง อังกฤษ วิลันดา แรก ประเทศแขกชวามลายู มักกะสัน ญวน จีน ซึ่งเข้ามาสู่พระบรมโพธิสมภาร ใช้ เป็นกระทรวงขุนพินิจในราชปลัดได้พิจารณาว่ากล่าว ถ้าหัวเมืองยกกระบัดได้พิจารณา

อนึ่ง ต่างประเทศสลมัย เข้ามาอยู่ในประเทศเมืองใด มีคดีด้วยความให้พิจารณาว่ากล่าวตามราชประเพณีจารีตเมืองนั้น"

จึงเห็นได้ว่า การใช้กฎหมายบ้านเมืองกับชาวจีนต่างด้าวกรณีมีคดีพิพาทกับคนไทยหรือคนต่างประเทศ ผู้ปกครองสยามก็ให้ใช้จารีตประเพณีของบ้านเมืองมาพิจารณาตัดสินโดยไม่ยกเว้นเป็นกรณีพิเศษแต่ประการใด

2.3.4 กฎมณเฑียรบาล กับชาวจีนต่างด้าว ในกฎมณเฑียรบาลที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง ก็ห้ามชาวจีนในฐานะที่เป็นคนต่างด้าวเข้ามาในเขตหวงห้ามของพระราชวัง เช่นเดียวกับชาวต่างชาติอื่นๆ ดังนี้

²"อนึ่ง พิสัยหมู่แขก ขอม ลาว พม่า เมง มอญมลายูแล จีนจามชวามานาประเทศทั้งปวง แลเข้ามาเดินในท้ายสนมกิติ ทั้งนี้โดยการขุณสนมห้าม ถ้ามิได้ห้ามปรามเกาะกุมเอามาถึงศาลาให้แก่เจ้าน้ำเจ้าท่าแลให้หนานาประเทศไปมาในท้ายสนมได้โทษเจ้าพนักงานถึงตาย"

2.3.5 พ่อค้าจีนกับทาส พระอัยการทาส ในกฎหมายตราสามดวง กล่าวถึงการณีทาส ชื่อชายสินค้าในเรือสำภา หรือนำสินค้าในเรือสำภาไปขายแล้วหนีไป ดังนี้ เจ้าของสินค้าจะเรียกร้องกับนายเงินเจ้าของทาสมิได้ แต่ให้ร่วมมือกันหาตัวทาสผู้นั้นมารับผิด

³"มาตราหนึ่ง ทาษเศรษฐีพญาริจีนดินน้ำดินบก ย่อมนำซื้อชายลั้งขอในสำภาในน้ำในท่า วัวต่าง ควายต่างเวียนกิติ ในตลาดกิติ แลมันเอาผ้าผอนท่อนแพรพรรณแก้วแหวนไปซื้อ/ขาย คำผูกตอกนายเงินมักก็ได้ตอกเบี้ย แลมันพาของท่านหนีไปตั้งนั้น แลเจ้าทรัพย์จะเอาทรัพย์สิ่งของแก่นายเงินมันนั้นมีได้ แลนายเงินจะเอาตัวแก่ผู้ให้ทรัพย์สินของแต่มันนั้นมีได้ ท่านให้เสียทั้งสองข้าง ให้ช่วยกันหาเอาตัวทาษของตน"

2.3.6 พ่อค้าจีนกับกฎพระสงฆ์ กฎพระสงฆ์ ในกฎหมายตราสามดวงกล่าวถึง การกำหนด

1. กฎหมายตราสามดวง, เล่ม 1, องค์การค้ำของคุรุสภา, โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว : 2537, หน้า 167

2. เรื่องเดียวกัน, เล่ม 1, หน้า 78

3. เรื่องเดียวกัน, เล่ม 2, หน้า 310

หลักเกณฑ์ทางการค้าไว้กับชาวจีนต่างด้าวในการค้าขาย เช่นเดียวกับในการห้ามขายผ้าแพรพรรณแก่พระสงฆ์สามเณร ดังนี้

¹ "...ห้ามอย่าให้อาณาประชาราษฎร ลูกค้าร้านแพ แยก จีน ไทย ขายผ้าแพรพรรณแก่พระสงฆ์สามเณรเป็นอันขาดทีเดียว ถ้าผู้ใดมีฟัง ยังขึ้นขายผ้าแพรพรรณแก่พระสงฆ์สามเณรดูหนึ่งแต่หลังจะเอาตัวเป็นโทษจงหนัก"

นอกเหนือจากประเด็นโดยเฉพาะที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว มูลคดีวิวาทที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง ปรากฏในลักษณะอื่นๆ ยังแสดงให้เห็นว่า หากชาวจีนทำผิดกฎหมายบ้านเมือง ผู้ปกครองสยามก็มีได้นิ่งนอนใจที่จะนำตัวมาลงโทษตามกฎหมายไทย ตัวอย่างเช่น

จาก พระราชบัญญัติ กฎหมายตราสามดวง

² "พิจารณาได้ความว่า จีนดาทำชู้ด้วยอีเชา ทาสภรรยาจีนลินจืพากันส่งนกออกศัยอยู่ ณ เวียนขุนวิสุท อำแดงได้เป็นแม่สื่อ จีนแหเป็นผู้ส่งจีนยังเป็นเจ้าเรือให้โดยสารไปจีน ลูกขุนปรับให้เรียนไปตะพุ่นหญ้าข้างตามกฎลักพาคนขายนั้นหนัก"

2.3.7 กฎหมายว่าด้วยการผูกปี ตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา ชาวจีนได้อพยพหลังไหลเข้ามาทำมาหากินในสยาม ผู้ปกครองสยามได้กำหนดวิธีการผูกปี ซึ่งเป็นการเสียภาษีเป็นเงินแทนการเกณฑ์แรงงานไพร่ของคณะไทย โดยถือว่า ชาวจีนเป็นผู้ใช้แรงงานและยินยอมให้ไม่ต้องเกณฑ์แรงงาน โดยให้วิธีจ่ายเงินทดแทน เมื่อชาวจีนจ่ายเงินแล้วก็ทำเครื่องหมายผูกครั้งไว้ที่ข้อมือ ดังที่ได้เคยกล่าวมาแล้วข้างต้น โดยทางผู้ปกครองจะเป็นผู้ประกาศเรียกเก็บเงินเป็นครั้งคราวไปเมื่อถึงกำหนดเวลา

1. กฎหมายตราสามดวง, เล่ม 4, องค์การการค้าของคุรุสภา, โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว : 2537, หน้า 227-228
2. เรื่องเดียวกัน, เล่ม 4, หน้า 274